

Onverbonden verbonden. Over studenten en de kerk

Een kwalitatief onderzoek naar de betrokkenheid van studenten in Groningen bij de kerk

Als studentenpastor namens de Nederlandse Gereformeerde Kerken in Groningen beschouw ik het onder andere als mijn taak om aan de studenten te vertellen over de kerk en het beleden geloof van de kerk. Ik beschouw het ook als mijn taak om de kerk te vertellen over het beleefde geloof van studenten, zoals ik dat tegenkom in mijn werk. Ik zie de mogelijkheid om in dit tijdschrift te schrijven dan ook in dat kader. Vorig jaar heb ik vijftien Groningse studenten geïnterviewd over hun band met de kerk. Dat wil ik graag delen.

In dit artikel wil ik focussen op een onderdeel van die interviews, aangezien ik in het kader van dit artikel niet op alle vragen van het interview kan ingaan. Ik wil mij focussen op het thema *verbondenheid*. De vraag die ik wil onderzoeken is of studenten zich verbonden voelen met de kerk en hoe ze die verbinding dan verwoorden?

Nadat ik eerst de geïnterviewde studenten introduceer, richt ik mij vanuit de interviews op het thema *verbondenheid*. Dit wil ik zetten in een groter kader van onderzoek van anderen. Omdat verbinding van twee kanten komt, wil ik in mijn reflectie ook de rol die de kerk zelf heeft bespreken.

Deelnemers en methode

Via de christelijke studentenverenigingen Ichthus en Navigators in Groningen ging ik op zoek naar participanten. Ik vroeg een lid van de genoemde verenigingen of die voor mij studenten wilde benaderen die geïnterviewd wilden worden. Mijn hoofdvraag was: hoe kunnen de kerken in Groningen de studenten helpen zin te geven aan hun leven? Om deze vraag te beantwoorden wilde ik eerst weten hoe studenten hun eigen verbinding met de kerk verwoorden. Over dit onderdeel wil ik in dit artikel schrijven.

Het bleek niet moeilijk te zijn om deelnemers te krijgen. Sneller dan ik had verwacht,

kreeg ik via mijn contactpersonen bij Ichthus en Navigators dertien namen binnen, 5 leden van Ichthus, 8 leden van Navigators (N.S.G.), van wie er twee net afgestudeerd waren. Omdat ik vijftien interviews wilde houden en nog twee plaatsen over had, heb ik ook zelf twee studenten van de gereformeerde studentenvereniging gevraagd (GSV). Ik vond dat ik ook de studentenvereniging die vanouds met mijn eigen denominatie (de Nederlandse Gereformeerde Kerken) is verbonden, erbij moest betrekken.

Ik heb hun gevraagd waar ze op het moment van het interview officieel kerkelijk ingeschreven waren. Van deze groep waren er vier lid van de Nederlandse Gereformeerde Kerken (NGK) onder wie een lid van een samenwerkingsgemeente met de Christelijk Gereformeerde Kerken (CGK). Van deze vier hadden er drie openbare geloofsbelijdenis gedaan, de vierde volgde op dat moment belijdeniscatechisatie. De drie deelnemers vanuit de Protestantse Kerk Nederland (PKN) – midden orthodox en Hervormd – hadden allen belijdenis gedaan. Verder waren van de deelnemers twee gedoopte leden van een Pinkstergemeente, twee gedoopte leden van een evangelische gemeente, twee gedoopte leden van een baptistengemeente, een belijdend lid van De Gereformeerde Kerken (DGK) en een lid van de Vergadering van gelovigen.

Alle deelnemers volgden een opleiding aan de Rijksuniversiteit Groningen of de Hanze Hogeschool Groningen of hadden die net afgerond. Hun opleidingen lopen uiteen van Human Geography and Planning tot Artificial Intelligence en van Theologie tot Econometrie. Drie van de geïnterviewden volgden een hbo-opleiding. Via mijn uitgetypte aantekeningen van de

interviews heb ik op thema's gezocht en zo heb ik de reacties van de studenten gerubriceerd en naast elkaar gelegd. Bij de uitwerking zal ik wat onpersoonlijk verwijzen naar de respondenten met een nummer. Zo kunnen antwoorden niet teruggevoerd worden op concrete personen.

De gevolgde werkwijze heeft een belangrijke beperking. Dit gaat over studenten die lid zijn van een christelijke studentenvereniging. De vraag hoe het zit met studenten die geen lid zijn van een (christelijke) studentenvereniging, blijft onbeantwoord.

Inhoudelijk verbonden?

Alle deelnemers zijn als tiener gedoopt, hebben openbare geloofsbelijdenis gedaan of volgen belijdeniscatechisatie. Ik heb hun gevraagd of zij zich ook inhoudelijk evangelisch, gereformeerd – of wat ook maar op hen van toepassing is – voelen. Denominaties zeggen deze studenten echter niet zo veel. Student 6: 'Ik voel me in eerste plaats christen, zit inhoudelijk over het algemeen op de lijn van de kerk'. Student 7: 'Denominatie hoort niet echt bij identiteit. Kerken zijn samen lichaam van Jezus'. Student 3: 'Ik sta wel achter de volwassendoop, maar dat maakt niet per se wat uit voor mijn kerkkeuze. De gemeenschap zelf is doorslaggevend'.

Een paar studenten geven aan dat zij niet altijd goed weten waar hun kerk inhoudelijk voor staat, maar ze zijn gewend aan de manier waarop het gaat en voelen zich er thuis. Onderwerpen waarover zij anders (denken te) denken dan de kerk waar zij lid van zijn, zijn leiderschap of ambt – als het gaat om de positie van de vrouw – en LGBTQ+.

De gereformeerde en protestantse studenten

geven over het algemeen aan zich inhoudelijk verbonden te voelen met hun kerk. De preek is voor hen belangrijk en ze waarderen de deskundigheid van voorgangers en de diepgang van preken. Over de doop wordt door de meesten geen principieel standpunt ingenomen. Er klinken ook nuances, zo zegt student 1: 'De basis is: Jezus is voor ons gestorven, Hij heeft ons gered. Maar bij andere geloofsgemeenschappen heb ik niet zoiets van "die doen het verkeerd"' en student 15 zegt: 'Zijn kinderdoop en vragen over het avondmaal nu belangrijke discussiepunten?' Een andere nuance die gemaakt wordt, heeft te maken met de manier waarop het geloof beleefd wordt, student 4: 'Het levende geloof mis ik nog wel eens bij de gereformeerde kerken. Dat vind ik wel bij evangelische kerken'. Student 9: 'Ik ga vaak naar VBG [Vrije Baptisten Gemeente] vanwege het gevoel. In de liturgie is meer blijdschap. Het is wat levendiger'.

Een andere nuance die gemaakt wordt, is dat men onderscheid maakt tussen 'de kern' of 'de basis' en 'randzaken'. Geluiden van irritatie zijn dan ook te horen als het gaat om de manier waarop er in hun ogen over randzaken (zoals vrouwen in het ambt) wordt gesproken en geschreven in bijvoorbeeld het plaatselijke kerkblad.

De kanttekeningen die geplaatst worden, kunnen niet alleen maar aan de kant geschoven worden als oppervlakkig of laks. Zo zit er wel degelijk een theologische opvatting achter de opmerking van student 7: 'Denominatie hoort niet echt bij identiteit. Kerken zijn samen het lichaam van Christus'.

De geïnterviewden die lid zijn van een evangelische of baptistengemeente geven aan wat minder goed te weten waar hun gemeenten

inhoudelijk voor staan. Liturgisch voelen ze zich in ieder geval wel thuis. Ook hier valt het accent op de concrete plaatselijke gemeente op. Twee geven aan principieel achter de doopleer te staan. De groep is veel te klein om hier conclusies uit te trekken.

Voorlopig concludeer ik dat, hoewel bijna alle deelnemers kerkleden in volle rechten zijn (wat wil zeggen dat ze openbare geloofsbelijdenis hebben afgelegd of de geloofsdoop hebben ontvangen), dit niet betekent dat er ook een diepe inhoudelijke verbondenheid met de kerk is.

Concurrerende geloofsgemeenschappen

De geïnterviewde studenten geven bijna allemaal aan dat als ze in het weekend bij hun ouders zijn, met hen meegaan naar de kerk. Ze geven ook aan dat zij, ook al zijn ze bijna elk weekend bij hun ouders, zich niet betrokken voelen bij hun kerkelijke gemeente. Voor vrijwel iedereen beperkt de betrokkenheid bij zijn of haar gemeente (bij hun ouders) zich tot het bezoeken van een kerkdienst op zondag en dat is voor een enkeling niet voldoende om zichzelf betrokken te noemen. Twee geven aan weinig in de kerk te komen. Een is al maanden niet in de kerk geweest en de ander gaat in het weekend niet vaak naar haar ouders en bezoekt af en toe eens een tienerdienst in de stad. Zes ondervraagden geven aan dat zij een taak hebben op zondag: ze spelen een muziek-instrument, zitten in het multimediateam of leiden de kindernevendienst. Vier van hen voelen zich wel betrokken bij een kerk, maar vinden hun betrokkenheid beperkt omdat ze niet deelnemen aan doordeweekse activiteiten, het beperkt zich tot de zondagen. Student 14 geeft aan dat zij bijna nooit in een kerkdienst komt

als ze zelf niet hoeft te spelen en dat als ze in Groningen is verschillende kerken bezoekt. Zij is daarin niet de enige. Zes ondervraagden geven aan niet of weinig betrokken te zijn. Twee van hen volgen belijdeniscatechisatie of een post-belijdeniscursus. De een in de thuisgemeente, de ander in Groningen. Niet iedereen is tevreden met deze niet-betrokkenheid.

Zoals al opgemerkt werd, zijn alle deelnemers lid van een christelijke studentenvereniging (geweest). Er wordt door deze verenigingen door de week heel wat georganiseerd aan Bijbelstudie en bijeenkomsten met een liturgische setting met veel aanbidding. Zelf heb ik als studentenpastor met enige regelmaat een rol in deze bijeenkomsten. Hier zit wel spanning. Er wordt, zo merk ik niet alleen bij deze interviews, enerzijds gesteld dat kerk en studentenvereniging elkaar aanvullen: de kerk is voor de zondag, de vereniging voor door de week. Anderzijds wordt gesteld dat kerk en christelijke studentenvereniging concurrenten zijn. Positief geformuleerd: de christelijke studentenvereniging is een belangrijke geloofsgemeenschap die structuur geeft aan het geloofsleven door de week. In de studententijd zitten zij tussen twee geloofsgemeenschappen in: de kerk en hun vereniging. Om dit te schetsen laat ik de studenten nu zelf weer aan het woord: Zeven studenten geven aan dat er een verband is tussen hun betrokkenheid bij de studentenvereniging en het niet-betrokken zijn bij de kerk. Vier zeggen heel nadrukkelijk dat de studentenvereniging hun kerk is. Student 4 beschouwt Ichthus als zijn gemeente, student 13 zegt: 'Eerst was N.S.G. mijn kerk, nu wil ik zelf een kerk opzoeken.' Niet iedereen is het eens met die uitspraak, maar acht personen geven wel aan dat het toch een soort van 'in plaats

van' is, alleen al gelet op de tijdsbesteding. In praktijk komt het er vaak op neer dat kerk en studentenvereniging een soort van concurrenten zijn: student 15 'Als ik geen lid was geweest van een studentenvereniging zou ik meer behoefte hebben gehad aan de kerk'; student 1: 'De studentenvereniging is een belangrijke geloofsgemeenschap. Ik heb nu geen behoefte aan meer contact met de kerk, maar er zijn ook christelijke studenten die geen lid zijn van een christelijke vereniging'; student 4: 'Lid zijn van een christelijke studentenvereniging maakt het soms lastig om je aan te sluiten bij een kerk, in verband met de tijdsinvestering'; student 10: 'Studentenverenigingen en de kerk zijn aanvullend, maar gelet op tijdsbesteding zijn het concurrenten.'; student 13: 'Door N.S.G. heb ik de aansluiting bij een kerk niet gemist, maar waarschijnlijk ga ik dat nu wel missen' – zij is net afgestudeerd. Student 3 zegt dat een christelijke studentenvereniging ook wel belemmerend kan werken om een stap naar de kerk te zetten, want de studentenvereniging is zijn kerk. 'De stap tussen studentenleven en kerkelijk leven is best heel groot'.

De gedachte dat de kerk na de studententijd in de plaats komt van de studentenvereniging leeft bij meerderen. Student 12 verwoordt expliciet wat de meesten wat minder duidelijk zeggen: 'Ik besteed nu best veel tijd en energie aan N.S.G., ik heb de intentie om dat later ook te doen in de kerk'. Zij ziet de studententijd in combinatie met een christelijke studentenvereniging als een tussenfase. Die tussenfase is 'wel OK, heel leuk zelfs!'

De wens om meer betrokken te zijn bij de kerk en de spanning die dat geeft wordt door student 2 benoemd. Zij ervaart kerk, werk en sociale leven als concurrenten. Er wordt aan

haar getrokken en ze heeft het gevoel dat ze aan alles mee moet doen en mee wil doen. Ze wil de kerk wel op nummer 1 zetten, maar werk en sociale leven trekken harder. Daar komen nog allerlei verwachtingen bij, bijvoorbeeld dat je voltijds moet werken. Ze is jong en heeft een sociaal leven. Haar vrienden en familie verwachten ook tijd en aandacht van haar.

Voorlopige conclusie 1

De betrokkenheid van de geïnterviewde studenten is nog het best te omschrijven als onverbonden verbonden. Als tiener gedoopt zijn of openbare geloofsbelijdenis hebben gedaan betekent niet persé een inhoudelijk verbinding met de kerk, het betekent ook niet dat er een sociale verbinding is. De studenten leven op twee plaatsen. Hun kerk behoort tot hun week-end-leven. De beleving van zowel kinder- als geloofsdoop is in de praktijk dus een andere dan de theologische betekenis. Ook openbare geloofsbelijdenis verschuift van betekenis. Verwachtingen op grond van officiële theologische en kerkrechtelijke uitgangspunten komen niet meer overeen met de beleving van het gedoopt zijn en belijdenis hebben gedaan. Er vinden verschuivingen plaatst die gevolgen hebben voor de kijk op en de beleving van de doop. Deze verschuivingen hebben gevolgen voor de ecclesiologie. Deze groep benaderen vanuit een normatief theologisch kader, dat als dichtgetimmerd ervaren wordt, werkt naar alle waarschijnlijkheid niet. Ze hebben openheid en gesprek nodig om tot eigen overtuigingen te komen.

De kerk wordt door studenten omschreven als geloofsgemeenschap. Ze ervaren de studentenvereniging ook als geloofsgemeenschap. Geloofsgemeenschap is in de beleving

van studenten een flexibeler begrip dan kerk. Het doet minder institutioneel aan.

De vraag dringt zich op (hier komt de beperking van dit onderzoek naar voren) of en hoe uitwonende studenten die geen lid zijn van een christelijke studentenvereniging verbonden zijn met een geloofsgemeenschap door de week. Onderzoek naar deze groep is noodzakelijk om het contact met hen en hun leefwereld niet te verliezen en om eventueel andere soorten geloofsgemeenschappen op het spoor te komen.

Reflectie

In haar studie *Changing Shape* vraagt Ruth Perrin aandacht voor wat zij '*emerging adulthood*' noemt. Dit is een fase tussen adolescentie en volwassenheid, die gekenmerkt wordt door de vele keuzemogelijkheden die op jongeren afkomen. Het is ook de fase waarin er veel persoonlijke vrijheid is en ruimte om dingen te onderzoeken. Dat deze fase onderscheiden wordt van de volwassenfase is enerzijds de beleving van emerging adults, aan de andere kant zijn daar ook andere criteria voor, zoals dat velen in deze fase bijvoorbeeld financieel afhankelijk zijn (Gerritsen, 2020:C, 4-5; Matz, 2023: 13). Perrin stelt dat de jongeren van nu meer tijd nodig hebben om te komen tot een volwassen leven dan hun ouders nodig hadden, omdat de huidige cultuur veel vaker botst met geloofsovertuigingen (Perrin, 2020: 5).

Perrins *Changing Shape* gaat over 'millennials', de generatie die tussen 1980 en 1996 is geboren. Ik zie bij de huidige generatie studenten nog steeds de fase van emerging adulthood. Jongeren moeten hun religieuze identiteit vormen in verschillende systemen waarin zij leven. Die systemen overlappen

elkaar enerzijds en anderzijds conflicteren die systemen ook met elkaar. Bij emerging adulthood komt mee dat er voortdurend 'onderhandeld' wordt tussen cultuur aan de ene kant en geloof aan de andere kant (Matz, 2023: 18). Hoewel duidelijkheid en zekerheid aantrekkelijk zijn, zullen niet alle jongeren die aangesloten zijn bij een behoudende kerk ook daadwerkelijk behoudende visies delen (Perrin, 2020: 144-145). Uit de interviews wordt dit punt bevestigd. Mijn ervaring is dat studenten op zoek zijn naar overtuigingen en tegelijk kan (al te veel) overtuiging ook bedreigend zijn.

Uitwonende studenten zijn in hun emerging adulthood niet altijd goed zichtbaar voor ouders en ook niet voor de kerk. Kennen de kerken hun eigen studenten wel voldoende? Hebben de kerken wel in de gaten welke 'onderhandelingen' de studenten voeren tussen de cultuur en hun geloof? Studenten denken daar zelf ook wel over na, zij geven – zo is mijn ervaring – zelf ook wel aan waar voor hen de uitdagingen liggen (zie ook Perrin, 2020: 235).

Deze jongeren hebben ook te dealen met allerlei verwachtingen op sociaal gebied. Perrin concludeert dat familie en vrienden belangrijke krachten zijn. 'Het onderhandelen tussen verschillende waardesystemen en verwachtingen is onderdeel van het proces om tot hun eigen overtuigingen en levensstijl te komen.' (Perrin, 2020: 78). Student 2 benoemde precies deze onderhandelingen en de spanning die dat oplevert. Studenten leven in meerdere systemen. Onder andere in die van hun studentenleven en die van het leven bij hun ouders. Velen in dit onderzoek geven aan bijna elk weekend naar hun ouders te gaan. Het is goed om gedrag in beide systemen met elkaar te vergelijken. Onderzoek in het Verenigd Koninkrijk wijst

uit dat veranderingen in gedrag indicatoren zijn van de 'veranderende status van het christelijk leven' (Guest et al., 2013: 36-40). We moeten voorkomen dat we conclusies trekken op grond van gedrag in het ene systeem, bijvoorbeeld kerkgang in het weekend bij ouders, terwijl er zich wel degelijk veranderingen voltrekken, die niet opvallen vanwege het gedrag in het andere systeem. Voor het oog kan het dus lijken alsof er niet zo veel verandert, maar dat kan ook slechts een geruststellende gedachte zijn, met als vader de wens dat kinderen in het spoor van ouders gaan.

Bij deze studenten is er behoefte aan een groter verhaal dat gaat over zin, betekenis en ethiek. Geloof gaat dus ook over meer dan je persoonlijke band met God. Kerk is dan ook geen doel op zichzelf, maar een manier om structuur en regelmaat aan je geloofsleven te geven.

Voorlopige conclusie 2: de rol van de kerk

Verbinding moet van twee kanten komen. De geïnterviewde studenten hebben laten zien dat zij kunnen reflecteren op hun eigen opvattingen. Ze kunnen de spanningen in hun geloofsleven aanwijzen. Wil de kerk echt naast hen gaan staan in hun fase van emerging adulthood, dan moet ze zelf ook reflecteren: geloof en cultuur overlappen elkaar en strijden met elkaar. Waar ontmoeten ze elkaar in de kerk en waar botsen ze?

Ik denk dat de kerk weer moet nadenken over haar eigen onderwijs en vorming. Het is immers haar taak om leerlingen te maken (vgl. Matteus 28,19). Welk theologisch coherent wereldbeeld – om met Perrin te spreken – wil zij overdragen op jongeren? Een van de belangrijke ontwikkelingsstaken van jongeren

is namelijk het ontwikkelen van een coherent wereldbeeld, dat kan helpen om zin en betekenis in het leven te ontdekken. Daarvoor is een theologisch coherent frame nodig, opdat het geloof niet alleen overleeft, maar ook kan groeien (Perrin, 2020: 50-53, 57, 90-91).

Volf en Croasmun doen een poging in hun *For the Life of the World*. Zij geven daarin bijvoorbeeld een mensvisie, waarin ze aandacht vragen voor normativiteit en ethische vorming (Volf en Croasmun, 2019: 19). Tim Keller vraagt in zijn *How to reach the West again?* ook aandacht voor een theologisch verhaal tegenover de culturele claims van vandaag. De mens is meer dan zijn persoonlijke keuzes en meer dan een historisch product (Keller, 2020: 14-16).

Mijn waarneming is dat kerken afwachtend zijn tegenover studenten en vaak alleen reageren als er vragen worden gesteld. Ik denk dat de kerken zich niet de vraag moeten stellen of zij een rol willen spelen in een belangrijke levensfase van hun studentleden, maar *hoe* zij dat willen doen. Als studentenpastor merk ik dat er bij studenten behoefte is om onderwezen te worden, ze komen naar catechisatie om iets te leren. Ik zie het als opdracht voor de catecheet om het beleden geloof naar aanleiding van de vragen die daarover gesteld worden, te verbinden met het beleefde geloof. Het gesprek op catechisatie is dan ook een belangrijk middel om jongeren te helpen om zich met Christus en met zijn kerk te verbinden.

Aanzetten tot een vervolg

Zoals al eerder vermeld, is dit onderzoek beperkt en ontbreekt de groep die geen lid is van een christelijke studentenvereniging. Om een goed beeld te krijgen van studenten is uitbrei-

ding van onderzoek naar deze groep studenten noodzakelijk.

Nader onderzoek naar verandering in het geloof van studenten ten opzichte van het beleden geloof van de kerk helpt om de verbinding met de studenten aan te gaan. Wat verandert er en welke factoren dragen bij aan die verandering. Wat is de aard van die verandering? Ik heb al aangegeven dat de betekenis van doop en openbare geloofsbelijdenis verschuift. Om te voorkomen dat het beleden geloof leeg wordt, moet steeds die verbinding met het beleefde geloof van onder andere studenten gelegd worden. Op dit punt is volgens mij nader onderzoek nodig. Hoe werkt dat, die wisselwerking tussen beleden en beleefd geloof?

Op het eerste gezicht zie ik mogelijkheden om die wisselwerking tussen beleden en beleefd geloof op het punt van de ecclesiologie onder de loop te nemen. In de gereformeerde dogmatiek wordt de kerk een middel tot heil genoemd. Studenten zeggen dat ze de kerk zien als een geloofsgemeenschap die structuur geeft aan het geloofsleven. Die structuur zeggen ze ook nodig te hebben. Zou dit niet een invalshoek zijn om weer eens naar de kerk als middel tot heil te kijken? Om beleving en belijden met elkaar in verbinding te brengen.

Kerkelijk onderwijs begint niet pas in de studententijd. Ik neem waar dat veel studenten niet altijd zo goed weten wie Jezus is, wat zonde is, wat de heilsfeiten zijn en dat Bijbelkennis gering is. Het is misschien ook weer tijd om naar het kerkelijk onderwijs in zijn geheel te kijken. Hoe zijn de kerken bezig om leerlingen te maken. Wat willen we doorgeven en op welke manier leren we jongeren om als christen naar kleinere en grotere dingen in het leven te kijken.

In mijn werk als studentenpastor zie ik jongeren zoeken naar overtuigingen. Tegelijk kan al te overtuigd/stellig zijn ook weer afschrikken. De uitdaging van de kerk is om overtuigingen vast te houden – haar roeping is leerlingen maken – zonder alles dicht te timmeren zodat er geen ruimte overblijft voor de wereld zoals die beleefd wordt. Er is ruimte nodig om weerklank te krijgen. Maar zonder geluid is er ook geen echo. <

Literatuur

- Gerritsen, H. (2020). *Student in de kerk en kerk met een hart voor studenten* (ongepubliceerde afstudeerscriptie Christelijke Hogeschool Ede).
- Guest, M. et al. (2013). *Christianity and the University Experience. Understanding Student Faith*. London: Bloomsbury.
- Keller, T. (2020). *How to Reach the West Again. Six essential Elements of a Missionary Encounter*. New York: Redeemer City to City.
- Matz, A. (2023). 'Je moet gewoon kiezen!' Een praktisch-theologisch onderzoek naar de espoused theology van oud-leden van christelijke studentenverenigingen (ongepubliceerde master-scriptie PThU, Groningen).
- Perrin, R.H. (2020). *Changing Shape. The Faith Lives of Millennials*. London: Scm Press.
- Volf, M., Croasmun, M. (2019). *For the Life of the World. Theology That Makes a Difference*. Grand Rapids: Brazos Press.